

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1064150
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2022; 4(1): 1-27
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2022; 4(1): 1-27

BOSNA-HERSEK BASININDA TÜRK EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

Sibel BAYRAM*

ÖZ: İnsanoğlunun kendi çevresinin dışındaki dünyayı bilme çabasının sonucunda, çeviri doğmuştur. Çeviri, farklı bir dilden tanıdık bir dile yapılan bir aktarımın ötesinde kültürel göstergelerin, davranışların, alışkanlıkların, değerlerin, insan hayatıyla ilgili her şeyin aktarımıyla ilgili bir alandır. Farklı milletlerin tecrübelerinin, buluşlarının, düşünüş biçimlerinin paylaşılmasıdır. İnsanlık tarihine bakıldığında bütün yeniliklerin, aydınlanmaların çeviri ile başlamış olduğunu, milletlerin birbirinden beslendiğini görürüz. Merkez metinden, erek metine geçildiğinde yeni bir dünyanın da kapıları aralanır. Yüzyıllar boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Bosna-Hersek topraklarında da İstanbul'daki edebiyat başlıca beslenme kaynağı olmuş, sayısız çeviriler yapılmıştır. Yüzyıllar boyunca yapılan çevirilerin farklı amaç ve sonuçları olmuş, bu çeviriler sadece yeniliği değil, kültürel değişimi, etkilenmeyi de beraberinde getirmiştir. Osmanlı döneminde İstanbul'a giden Boşnak aydınlar Türkçeyi öğrenmiş, divan şiiri tarzında şiirler yazmışlardır. Avusturya-Macaristan döneminde de gelişen basın hayatıyla birlikte Türk edebiyatından yapılan tercüme artmış, bu dönemdeki gazetelerde yayımlanmışlardır. Bu çalışmada Avusturya-Macaristan döneminde basılan Bosna-Hersek gazete ve dergilerindeki Türk edebiyatından yapılmış tercüme tespit edilecek, Türk edebiyatının Bosna Edebiyatı üzerindeki etkisi ortaya konulacaktır.

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: sibelbayram02@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5934-4172

Geliş Tarihi (Received): 27.01.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 08.03.2022

Anahtar Kelimeler: Tercüme, Bosna-Hersek Gazeteleri, Türk Şiiri, Türk Roman ve Hikâyesi, Türk Tiyatrosu.

TRANSLATIONS FROM TURKISH LITERATURE IN BOSNIA-HERZEGOVINA PRESS

ABSTRACT: Translation was born as a result of the effort of human beings to know the world outside their own. Translation is a field related to the transfer of cultural signs, behaviors, habits, values, everything related to human life, beyond a transfer from a foreign language to the native language. It is the sharing of experiences, inventions and other nations' ways of thinking. When we look at the history of humanity, we see that all innovations and enlightenments started with translation, and nations take advantage of each other. When the source text is passed to the target text, the doors of a new world are opened. Literature in Istanbul has been the main resource of literature in Bosnia and Herzegovina, which has been under Ottoman rule for centuries, and numerous translations have been made from Turkish to Bosnian language. Translations made over the centuries, have had different purposes and results, bringing not only innovation but also cultural change and influence. Bosnian intellectuals who went to Istanbul during the Ottoman period learned Turkish and wrote poems with the style of Divan poetry. With the development of press life in the Austro-Hungarian period, translations from Turkish literature increased and they were published in the newspapers of this period. In this study, translations from Turkish literature in Bosnia-Herzegovina newspapers and magazines published during the Austro-Hungarian period are determined, and the effects of Turkish literature on Bosnian Literature are revealed.

Keywords: Translation, Bosnia-Herzegovina Newspapers, Turkish Poetry, Turkish Novel and Story, Turkish Theatre.

Giriş

Farklı medeniyetler birbirleriyle iletişime geçerek değişim ve gelişimi sağlar. Medeniyetlerin birbiriyle iletişime geçmesindeki en önemli araç, kuşkusuz tercümedir. Tercüme, farklı toplumların birbirini anlama çabasının sonucunda doğmuş bir alandır. Toplumların sadece kendilerini değil, başka toplumları da anlamaya ihtiyaçları vardır. Bu yüzden ki Osmanlı döneminde, Doğu medeniyeti çizgisinden Batı medeniyeti çizgisine geçilirken Batı edebiyatı ile ilk tanışma tercüme yoluyla olur. Fransız

edebiyatından yapılan roman ve hikâye çevirileriyle Batılı tarzdaki ilk roman ve hikâye örnekleri verilir. Tercümeler milletlere fikir zenginliği verir, farklı ufukların açılmasında yardımcı olur, basit bir dil aktarımından ziyade kültür aktarımını sağlar. Farklı kültürlerin tercüme yoluyla karşılaşmalarından sonra yeni kültür ortamı, yeni bir toplum inşa edilir. Jakobson çeviri için şu sözleri kullanır: *“Anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarılması değildir çeviri yalnız. Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşımlar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Her yazın metninde sunulan kurmaca dünyanın art-alanında da, bütün bu etkenler yürürlüktedir. Başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır çeviri bu yönüyle.”* (Göktürk, 1994: 15). Çeviri yoluyla toplumlar arasında ortak bir dil oluşturulur, farklı kültürlerle rağmen ortak bir paydada buluşulur.

Zamanla çeviri alanında farklı kuramlar üretilmiş, başlangıçta bilişsel çeviribilim, daha sonra yorumbilimsel çeviribilim sonrasında da sosyoloji odaklı çeviribilim gelişmiştir. *“Çeviri araştırmasının önemli problemlerinden biri A. Pym’e göre, çevirinin pasif bir obje gibi algılanması ve etkenlerinin dar bir alanda araştırılmasıdır. Pym, çeviri nesnelere boyutlarının dar olmasıyla birlikte, çevirinin sosyal bağlantılarının çok daha geniş olduğunu belirtir. Böylelikle çeviri araştırması çeviri nesnesiyle ilgili daha çok nedensel ilişkiler kurmaya başlamıştır. A. Pym’e göre, yeni yaklaşımla artık çeviriyi, kültürel tarih içinde büyük bir itici güç oluşturan, kıtaları ve yüzyılları kapsayan bir fenomen olarak inceleyebiliriz. Eğer çeviri bu nedenle toplumsal alanda daha geniş bir etken haline getirebilirse, tek yönlü-nedensellik varsayımlarını sürdürme zorlaşarak, çevirinin ileriye dönük bir bakış açısı yakalaması daha da mümkün olur.”* (Kabukçık, 2013: 10). Çeviri kuşkusuz sadece bir eserin bir dilden başka bir dile çevrilme işi değildir. Çeviride göz önünde tutulması gereken birçok etken vardır.

Bielsa Mialet, *“çeviri çalışmalarında kültürel dönüşüm, metinsel yaklaşımlardan daha geniş kültürel yaklaşımlara bir geçiş göstererek ve araştırmaları*

çevirilerin erek kültürde ne gibi işlevleri olduğu, kültürel manipülasyon, ideoloji ve güç kavramlarının nasıl ele alındığına yönelmektedir. Sonuç olarak kültürel dönüşümün, çeviri çalışmalarını disiplinlerarası bir alan haline getirerek kültürel etkileşim çalışmalarına odaklanmış olduğunu savunur.” (Kabukçik, 2013: 13)

1920’li yıllarda Rus biçimciler tarafından çoğul dizge kuramı öne sürülmüş daha sonra İsraili teorisyen Even-Zohar bu kuramı geliştirmiştir. Even-Zohar, 1978 yılında çoğul dizge çeviri kuramını anlattığı “The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem” (Yazınsal Çoğul Dizge İçinde Çeviri Yazının Durumu) adlı makalesini yayımlar. Zohar, çeviri dizgesinin edebiyat çoğul dizgesinin önemli bir parçası olduğunu ve diğer dizgelerle sıkı sıkıya bir ilişki hâlinde olduğunu belirtir. Aslında burada toplumsal değişimde, çevirinin rolünün ne kadar önemli olduğunu anlamaktayız. Kuşkusuz kaynak metin ile erek metin arasında ilişkinin olmaması söz konusu değildir. Türk edebiyatından Boşnak edebiyatına yoğun bir şekilde çeviri yapılmış olmasının kültürel, siyasi, dinsel, tarihsel birçok nedeni bulunmaktadır.

Bilindiği üzere Bosna-Hersek, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra sadece kültürel alanda değil, edebiyat alanında da büyük bir etkileşim meydana geldi. Boşnak edebiyatının birinci devresini teşkil eden Osmanlı zamanında Boşnak şairleri, divan şairleri gibi eserler vermeye çalışmışlar, Türkçe öğrenmişlerdir. Bunun sonucunda “Alhamiyado Edebiyatı” adı verilen, Arap harfleriyle Boşnakça eser verme modası başlar. Sadece divan şiirinin değil, Osmanlıdaki halk edebiyatının da etkisine girilir ve “sevdalinka” adı verilen türküler söylenir. Aslında sevdalinkalar, âşık edebiyatındaki koşmalara çok benzeyen şiirlerdir. Yine diğer bir örnek, Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Hâlen Boşnak halkı arasında Nasreddin Hoca fıkraları yaygındır. Pek çok ilim alanında Osmanlı örnek alınmış, Boşnak aydınlar İstanbul’da eğitim görmüşlerdir.

Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesinden sonra Bosna-Hersek'te yeni bir dönem başlar. Avusturya-Macaristan dönemi kültürel, siyasi, edebî birçok alanda değişimin baş göstermesine sebep olur. Arap harfleriyle yazılan Alhamiyado edebiyatı devam etse de eskisi gibi parlak değildir. Boşnakların, Osmanlı ile siyasal olarak bağı kopsa da bu, *"Boşnak yazarlarının, bilginlerinin ve aydınlarının Osmanlı-Türk kültüründen, edebiyatından ve felsefesinden bütünüyle koştukları anlamına gelmez. Batı kültürüne açılma döneminde de, Doğu dillerinde yaratılan edebiyatın izlerini görmek hiç de zor değildir. Hatta kimi yazarlar, divan ve özel olarak tasavvufşairinin etkisi altında yaratmaya devam ettiler. Hikâye ve romancılar, eserlerinde bundan böyle de Osmanlı döneminin tarihî kişi ve olaylarına önem verdiler, geleneklerden vazgeçmediler. Gerçekte Bosna'nın Avusturya-Macaristan'a ilhak edilmesiyle Boşnakların Türklerle olan ilişkileri ve bağları kesilmedi. Birçok aydın Boşnak, İstanbul'u bilim ve kültür merkezi ve esin kaynağı olarak saymaya devam etti. Dini ulema için de İstanbul, hilafetin bulunduğu kutsal bir şehir olarak kaldı."* (Kaya, 1997: 23).

Yeni döneme alışmakla geçirilen belli bir sürecin ardından Boşnak aydınları toparlanıp halkı bilinçlendirmeye çalışırlar ve Tanzimat aydınlarının yaptığı gibi gazeteciliğe önem verirler. Bu dönem gazete ve dergileri Arap harfleriyle basılır, ancak bir süre sonra yarı Arap yarı Latin harfleriyle yazılar yayımlandıktan sonra tamamen Latin harflerine geçilir. Gazete ve dergilerde yazan aydınlar, bu dönemde özellikle Osmanlı ülkesine başlayan göçü durdurmaya, bunun için de gazetelerde göç aleyhinde yazılar yazmaya başlarlar. Bosna'daki Müslüman birliğini basın yoluyla korumaya çalışırlar.

1878 yılından sonra basılan Bosna gazete ve dergileri milliyetçi kimliği olan yayınlardır. *"Eylül 1878 tarihinde Bosansko-Hercegovackih Novina adıyla yayına başlayıp, 1881'den itibaren Sarajevski List adını alacak olan aktüel siyasi gazete, kadrosunda Boşnak yazarlara da yer veriyor ve Bosna halk edebiyatı*

ürünlerini yayımlayarak Boşnaklık olgusunu öne çıkarıyordu.” (Daşcıoğlu, 2006: 431). 1891 yılında *Boşnak* dergisi yayınlanır, ardından 1900 yılında *Behar* dergisi yayınlanır. *Biser, Gajret, Rehber, Vatan, Muallim, Tarik* diğer gazete ve dergilerdir. “Bu gazete ve dergilerde hem Boşnakça hem de Türkçe metinler bulunmaktadır. Bireyin, toplumun millî, dinî, kültürel kimliğini güçlendirmek için yayın hayatına başlanıldığı, her fırsatta vurgulanmıştır. Dernekler, siyasi partiler gibi toplum üzerinde etkili olmuşlardır. Bu gazetelerde oldukça renkli sayfalar mevcut olup edebiyat (şiir, hikâye), sanat, din, sosyal hayat alanlarında kadının rolü, muallimlerin durumu, eğitim, dönemin siyasi olayları, Türkiye’ye olan göç, Müslüman dünyası didaktik bir dille anlatılmıştır.” (Bayram, 2016: 59).

Muallim gazetesinin ilk sayfasında *Arz-ı Maksad* başlığını taşıyan bölümde “Buradaki kârîîn-i kirâmımıza malûm olduğu üzre iki sene mukaddem Bosna ve Hersek İslâm mekâtib-i ibtidâiyye-i cedîde muallimleri hâl-i sefâlet-i iştimâllerine bir çâre bakmak pek dûn bir derecede hâl-i tezebzübde bulunan vaziyet-i hukûkiyye ve mevki-i ictimâiyyelerini tahkîm eylemek ve haklarında revâ görülen intizâmsızlıkları bertaraf etmek ve mümkiin mertebe bunlara nihâyet vermek hülâsa maddî ve maneî terakkiyâtlarını temîn etmek için el birliğiyle çalışmak lüzûmu herkes tarafından tasdik edilmesi üzerine ittihâd fikri bir heyet-i müttefike ihdâs etmek emeli uyanıp gazeteler vâsıtasıyla tervîc olunmaya başlandı” sözleri yer alır (Muallim, I/1910: 1-2, 9).

Bu dönemki gazetelerde Hırvat edebiyatına yakın duran Boşnak sanatçıları Batı kültürünü Hırvat edebiyatından takip etmeye çalışırlar, Hırvat gazete ve dergilerinde eserlerini yayımlarlar. Sırp edebiyatına yakınlık gösteren, yayınlarında Sırp yanlısı bir tutum sergileyen Boşnak sanatçıları da mevcuttur. Bununla birlikte “Ali Fehmi Cabiç, Derviş-beg ve Yusuf-beg Ljubaviç, Mehmed Spahiç, S. Avdo Karabegoviç Hasanbegov, Osman A. Çikiç, Avdo Karabegoviç, Musa Çazim Çatic bu yolda yürüyen yazarlardan bazılarıdır. Bu derginin ve bu dergide yazan ve Türkçeden çeviriler yapan Vroş Rujiçiç, Gojko Rujuçiç, Todor Petroviç gibi Sırp yazarların bile Bosna’da yerleşmeye

çalışan Katolik egemenliğine karşı Türk kültürünü bir alternatif olarak gördükleri anlaşılıyor.” (Kaya, 1997: 433).

Osmanlı topraklarında başlayan Batılılaşma yeni bir edebiyat doğurmuş, önce Tanzimatçılar daha sonrasında da Servet-i Fünûncular Batı edebiyatı etkisinde eserler vermişlerdi. Henüz İstanbul’la manevi bağı kopmamış olan Boşnak sanatçılar, Batılılaşmayı, edebiyattaki yeni akımları Türk edebiyatından öğrendiler, Türk edebiyatından yoğun bir çeviri dönemi başladı. Tanzimat ve Servet-i Fünûn sanatçılarından yapılan çeviriler, bu dönemde basılan Boşnak dergi ve gazetelerde yayımlandı. “*Dönemin dergilerinde özellikle Servet-i Fünun şairleri ve bu dönemde eser veren Ara Nesil olarak isimlendirilen romantik Türk yazar ve şairlerine gösterilen yoğun ilgi ve bu topluluk için kullanılan, ‘Doğu Parnas’ı, ‘Türk Parnas’ı, ‘Osmanlı Parnas’ı gibi adlandırmalar ilgi çekicidir.*” (Daşcıoğlu, 2006: 435) Özellikle *Behar*’ın edebiyat alanında çok etkin olduğunu söylememiz gerekir. *Behar* dergisinde Türk edebiyatından şiirler, hikâyeler, tiyatro eserleri çevrilerek yayımlandı ve bu derginin Türk edebiyatının Boşnaklara tanıtılmasında çok büyük rolü oldu.

Namık Kemal, Recaiizde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Ahmet Mithat Efendi, Halide Edip, Halit Ziya Uşaklıgil, İsmail Safa gibi pek çok Türk sanatçısının eserlerinden yapılan çevirileri bu dergilerde görmekteyiz.

Çalışmamızda, Boşnak sanatçılar tarafından Türk edebiyatından yapılan çeviriler; roman, şiir, hikâye ve tiyatro olarak kategorize edilerek verilecektir.

1. Roman Alanında Yapılan Tercümeleler

Ahmet Mithat Efendi’nin, döneminde oldukça çok okunan bir yazar olduğu, gazetelerde onun romanlarının tefrikalarının büyük bir merakla takip edildiği bir gerçektir. Ahmet Mithat Efendi’nin 1884 yılında basılan *Esrar-ı Cinayat*’ı Türkçedeki ilk polisiye romandır. Bu roman, ilk önce Ahmet Mithat Efendi’nin kendi sahibi olduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika

olarak yayımlanır, daha sonrasında da kitap olarak basılır. *Esrar-ı Cinayat*, Ahmed Dž. Šerić tarafından Boşnakçaya tercüme edilir. Bu eser 1902 yılında *Behar* dergisinde bir ile on sekizinci sayılar arasında Boşnakça olarak yayımlanır. Daha sonra 1903 yılında yine *Behar* dergisinde 19-24. sayılar arasında tefrika edilir. *Esrar-ı Cinayat* romanı Boşnakçaya çevrilirken ismi değiştirilerek "Sırlar" olarak yayımlanır. Eserin Boşnakça çevirisi şöyle başlar:

"Kada se plovi carigradski bogazom prema Crnom moru, na jedan put ti pred očima pukne nepregledna plava pučina, da ti se oko razdragano njihne tom prostorijom, pa i ne vidi više onih kućica i zaselaka, što su se zbili obalom kao oblačići krajem prostrana neba. Svod se nebeski, čini ti se, zamočio u sinje more i ti ploviš u toliki obzor, da mu granica oko ni zamjetit ne može. Pa u tom času kad si nadomak bogaza a na pragu beskonačnog Crnog mora, niče ti pred očima a ispred sinjeg mora "Kroava stijena" koju takogjer i "Preslicom" zovu." (Memić ve Ibrulj, 2017: 21).

Boşnakçaya tercüme edilen bir diğer Türk romanı da Fatma Aliye Hanım'ın *Muhadarat*'ıdır. Roman Muhammed Emin Dizdar tarafından *Razgovor (Konuşmalar)* olarak çevrilir. Eser, 1903 yılında *Behar* dergisinde 1-16. sayılar arasında tefrika edilir. Ancak derginin on dördüncü sayısında roman tefrika edilmez. Daha sonra 1904 yılında 17-24. sayılar arasında tefrika edilmeye devam edilir. Romanın tercümesi şöyle başlar:

"Ova pripovijest počinje svadbom. Svadba je svakom poznata, ali .... nije svakom. Poštovanim čitateljicama biće sigurno dobro poznato ovako veselje, ali je mnogim čitateljima to manje poznato, jer su se neki možda u ovakim prilikama u životu samo jednom desili, a neki se samo naslaguju, sjećajući se pojedinih trenutaka s ovakog veselja. S toga mislim, da mi ne će ni poštovane čitateljice zamjeriti, što ću malo поближе progovoriti o ovom našem piru, niti će mi prigovoriti, da nijesu rade slušati o onom, što ćešće same doživje. A zar su romani, koje svaki dan s nasladom čitamo, nešto drugo, nego li zgode iz našeg svagdanjeg života? U našem životu često se dogagja i takvih slučajeva, da ih vidimo u kome romanu, sudili bi da je to nemoguće i da je sama pišćeva

pretjeranost. Zar i slike, za koje često damo na stotine cekina, ne prikazuju zgođe iz našeg svagdanjeg života, a mi se toliko zanosimo razmatrajući ih. Tako Vam je i svadba. Nije to pojava, koja se često vija, jedva dva tri puta u godini, i s toga mislim, da ne će biti s goreg ako se malo o tom zabavimo.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 141)

Behar dergisinde Halit Ziya Uşaklıgil’in *Ferdi ve Şürekası* romanı *Ferdi i Drugovi* adıyla yayımlanır. Roman, Ahmed Dž. Šerić tarafından çevrilerek 1904 yılında 1-16. sayılar arasında tefrika edildikten sonra 1905 yılında tefrika edilmeye devam edilir ve 17-20. sayıları arasında toplam yirmi sayıda yayımlanır:

“Stiskujući zubima vrh olovke, što je držaše u ruci, Smail Tajfur bijaše usadio pogled u velik iscrtan papir ispunjen samim brojkama, koje titrahu u valovima svjetla od velike lampe, što je visila na sred sobe. Lijepa ruka, na koju je nježno glavu naslonio, bijaše sasvim skrivena u bujnoj kestenjastoj mu kosi. On govoraše kroz zube: –Hiljadu dvjesto dvadeset i četiri, tri hiljade četiri sto sedamdeset i sedam, dvadeset hiljada trista i pet, šest sto i tri...” (Memić ve Ibrulj, 2017: 321)

Halide Edip Adıvar’ın *Ateşten Gömlek* romanı *Ognjena Koşulja* adıyla çevrilir. Roman Derviş M. Korkut tarafından çevrilerek *Gajret* dergisinde tefrika edilir. 1924 yılında 15-21. sayılar arasında tefrika edildikten sonra 1925 yılında 5-16. sayılar arasında tefrika edilir. Ancak 7, 8, 13 ve 14. sayılarda ara verilir. Ayrıca derginin 1925 yılında çıkan 16. sayısından sonra, romanın devamı yayımlanmamış, tefrikası tamamlanamamıştır.

“I Džemal - Ihsan

Do časa, kad započinje moja pripovijetka, bijah izlizan, učmao činovnik Ministarstva Spoljnih Poslova. Pripovijetka, koju pišem, tiče se više života ljudi, što sam ih volio, nego mene sâma. Ali i ja živim među njima, a moj život zapravo počinje s njihovom pripovijetkom. Radi toga počinjem bojeći se da gdjekad i sebe ne umiješam u ovu pripovijetku o vatri i krvi. Svoje staro »ja«, koje je zaudaralo uredom i požutjelim papirom, oprah ovom vrućom rujnom krolju, te držim, da se više ne ću

za njim povoditi. Ne znam, hoće li mi to poći za rukom. I to priznajem, kako gorim od želje, da ispričam jade svoga srca, pustolovine svoje nesretne glave. Ali ja ću u ovom romanu govoriti o ljudima, za koje se može zanimati svijet na licu zemlje. Ja tražim još trajnijeg druga u nevolji. Moj put po ovom svijetu ne će još dugo potrajati, te bih na svom prâvom mjestu htio da nađem dušu, koja će o meni govoriti. Ja sam prost čovjek, koji vjerujem u onaj svijet i u duše na njemu. Svakako, s onu stranu grobne granice ima poput moga neko prostosrdačno bivovanje, u kojem će se uzajamno kazivati jadi." (Memić ve Ibrulj, 2017: 443) *Atešten Gömlek* romanu "Cemal-İhsan" bölümüyle başlar, yayımlanan en son bölüm ise "23 Kasım" adını taşıyan bölümdür.

Tanzimat dönemi aydını Namık Kemal'in de *Cezmi* adlı tarihî romanı *Džezmija* adıyla çevrilmiştir. Eser, Aleksa J. Popović tarafından *Bosanska Vila* dergisinde yayımlandı. 1902 yılında başlayan tefrika, derginin 5-22. sayılarında ve daha sonra 1903 yılında 1-14. sayılarında devam eder. Eser Kiril alfabesiyle yayımlanmış, 1903 yılında on dördüncü sayısından itibaren tefrikaya devam edilmemiş, roman tamamlanamamıştır.

"U prvom godinama desetoga vijeka po Hidžri, rođen je treći proslavljeni Halif, a deseti po redu car Otomanski, sultan Sulejman Kanoni – zakonodavni, koji je svojom mudrošću, posmatranjem i događajima, za vrijeme svoga dugogo dišnjeg, herojskog vladanja i osvajanja, nadmašio istoriju čovječanstva srednjega vijeka. Može se pretpostaviti, da se svojom snagom i srećom junačkom, koja je u pojedinim navalama čudesa činila, htio pokazati nadmoćniji od onih, koji su prije njega na nekoliko decenija svijetom vladali."
(Memić ve Ibrulj, 2017: 391)

Reşat Nuri Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanı *S Usana Na Srce* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Eser, Fehim Spaho, Abdurahman Mešić, Fetah Sulejmanpašić tarafından çevrilerek *Novi Behar* dergisinde tefrika edilir. Roman, 1934-1935 yılları arasında, derginin 15-16-17-18-19-20 ve 24. sayılarında tefrika edilir. Daha sonra, 1937 ve 1938 yılları arasında tekrar tefrikaya devam edilerek 1-24. arasında yayımlanır. 1938 ve 1939 yıllarında

ise 1-4-5-6-7-14-15-19-20-21-22-23-24 sayılarda, 1939-1940 yıllarında 1-24, 1941-1942 yıllarında 2-3, 6, 10-12, 1942 yılında da 2-6. sayılarda yayımlandı. Romanın son bölümü eksiktir. Roman düzensiz tefrika edilmiş, bazen ara verilmiş daha sonra tekrar tefrikaya devam edilmiş ancak tamamlanamamıştır:

“S vrata, što su vodila iz sobe za ručavanje na terasu, javi se domaćin svome gostu: – Pašo, izgledaš kao da ćeš na ovoj lijepoj mjesecini zapasti u slatki san... Ne bi li se za jedan časak potrudio ovamo ... Princ Vefik paša, koji se od zasićenosti i putnog umora bijaše namjestio u duboku naslonjaču, jedva otvori oči pa će sumorno kao da moli: – E, smiluj mi se već jednom, reče. Ne ćeš mi valjda nuditi još kakvo jelo ...” (Memić ve Ibrulj, 2017: 565)

2. Hikâye Alanında Yapılan Tercümeler

Türk edebiyatında yayımlanmış birçok hikâye de Bosna gazetelerinde tefrika edilir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan *İki Mektup* hikâyesi *Dva Pisma* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir ve *Behar* dergisinin 1909 ile 1910 yıllarındaki 6. ve 7. sayılarında tefrika edilir. Ćatić, Boşnak şiirinin önemli bir şairidir. 1898 yılında İstanbul'da girdiği Mekteb-i Sultanide, Osman Ćikić ile Avdo Karabegović'i tanır. Ama askerlik görevini yapmak için Bosna'ya dönmek zorunda kalır. Askerlik görevini tamamlamak için yeniden İstanbul'a döner. Numune-i Terakki Medresesinde dinleyici öğrenci olarak derslere katılır. O dönemde Tevfik Fikret ile ve diğer ünlü şairlerle tanışır, dostluklar kurar. Tevfik Fikret'in *Rübab-ı Şikeste* eserinin tamamını Boşnakçaya çevirir. Türk şiirinden en çok etkilenen ve Türk şiirinden en fazla çeviri yapan Boşnak yazarlar arasındadır.

Birinci mektup *Pismo Azre Selmi* (Azra Selma'dan Mektup) başlığını taşır:

“Slatka dušice! O čemu ne bih nikom drugom htjela niti smjela pisati, o tom evo sada tebi pišem. Nijesi u Carigradu, da bih te mogla osobno posjetiti,

pa te – onako još u zar zavijena – u jagodice izljubiti i u krilo ti istresti sve svoje jade i nevolje. Solun! ... Uh, vrlo je daleko odavde!” (Memic ve Ibrulj, 2017: 731)

İkinci başlık ise *Odgovor Selme Na Azrino Pismo* (Azra'nın Mektubuna Selma'nın Cevabı) başlığını taşır ve mektup şöyle başlar:

“Mila moja!

Najprije ti iz dna srca čestitam stupanje u brak. Vjeruj mi, da bih nekoliko godina svog života žrtvovala, kad bih sada mogla kod tebe biti i vidjeti, kakou je promjenu proizveo brak na tvojim onim rumenim jagodicama i crnoj svilenoj kosi. Uh, Azra moja! željela bih te sad kao luda izgrliti i izljubiti! Evo baš ovdje, kad ovaj redak pišem, spustila sam jedan vreo cjelov i mislim, da sam u tom cjelovu na ovaj papir utisnula jedan dašak svoje duše, koja tebe tako žarko ljubi. I ti tuđe, Azra, spusti svoje drhtave usnice, jer tako će nam se bar na ovom papiru duše sastati i poljubiti. Ja, koja te tako silno čeznem, iskreno ti ištem od Boga sreću i zadovoljstvo u tvom novom životu. Ja tvoju sreću smatram svojom srećom srce moje! A šta mi ti sve pišeš?” (Memic ve Ibrulj, 2017: 737)

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Solgun Demet* hikâyesi Uroš S. Ružičić tarafından *Uvela Kita* adıyla Boşnakçaya çevrilerek *Bosanska Vila* dergisinde 1911 yılında yedinci ve sekizinci sayılarda tefrika edilir.

“Bilo je to jedne hladne, zimske večeri!... Izašla sam da uspavam Feriduna, pošto se nisam mogla osloniti na služavku. Stavila sam dijete u njegovu toplu posteljicu; lijepo sam mu povila noge i ruke; slatko sam poljubila njegove rumene usnice, nagevši se nad njim; pa pošto sam mu tiho prošaputala: „Spavaj sine, sad ću ja doći” ostavila sam ga služavci da ga ona uspava. Baš kad sam pored muževe mi sobe silazila dolje, pade mi u oku nešto crno, što je ležalo na podu. To je bio mužev kaput, koji je bio slučajno pao sa čiviluka. Kad sam se sagnula, da podignem i objesim kaput, nešto ispade iz unutrašnjeg džepa, i lupi mi baš pored nogu.” (Memic ve Ibrulj, 2017: 760)

Ahmet Hikmet'in *İnsan Kalbi Muammadır* hikâyesi *Zagonetno Je Srce Ljudsko* ismiyle Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek önce 1911 *Bosansko-*

Hercegovacke Novine'de daha sonra da 1912 yılında *Gajret* dergisinde yayımlanır:

“Ja ljubim grobove, kao što nevina dječica ljube svoje majke i odgojiteljice; – ljubim ih al ih se i bojim. Grob je granica između iskona i vječnosti; on je tajanstveno ročište prolaznosti i besmrtnosti našeg života. Nad grobom naše oči proljevaju najčišće, najbistrije suze, a usne šapuću najiskrenije molitve, koje nam iz srca, iz savjesti izvire, krileći se nebesima poput lakog svježeg povjetarca. Ljudske neograničene želje i težnje u grobu prestaju. Groblje je spokojni i blijedi jesenski gaj, čiji je vjetrić samo Israfilova trublja, a proljeće mu naviješta jedino posljedna zora – vijesnica sudnjeg dana.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 750)

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Kan Damlası* hikâyesi *Kap Krvi* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Hikâye, Ahmed. Dž. Šerić tarafından çevrilerek 1905 yılında *Behar* dergisinin beşinci sayısında yayımlanır:

“Bijaše tmurno jednog jutra mjeseca septembra. Prije sunčanog izlaska - skočim iz postelje i obučem se žurno. Unigjem u napola otvorena vrata ljetnikovca jednog mog druga, koji me je su dva tri svoja prijatelja čekao. Ići ćemo u lov.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 755)

Ali Suad'ın *Arefe* hikâyesi *U Oči Kurban-Bajrama* adıyla Muhamed Emin tarafından çevrilerek 1901 yılında *Behar* dergisinin ikinci cildinde, 22. sayısında yayımlanır:

“Bijaše to u oči kurban-bajrama, a dan je onaj vrući ljetni u mjesecu junu, bez i jednog oblačka na nebu, što ti njegovo žarko sunce oči zastravljuje. Stada, ovnova što su se po uličnim ćošetima i svakom prostranijem mjestu poredala, pa navala silne mušterije, što je oko njih kao kakav lanac napravila, sačinjavahu taj dan u Carigradu neku promjenu i novost...” (Memić ve Ibrulj, 2017: 757)

Yakup Kadri'nin *Yalnız Yolcu* hikâyesi *Samljeni Putnik* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir. Hikâye 1912-1913 döneminde *Biser* dergisinin 4. sayısında yayımlanır:

“Ostadoh bez štapa i kabanice. Evo me na ledenom, nepoznatom, maglovitom putu u hladnom maglovitom kraju. O veliki vjetre, koji moje uši zaglušuješ i moje kose mrsiš! Ako imaš ikakve sličnosti s lahorom, ponesi moj pozdrav stanovnicima začaranih zlatnih gradova! Reci im: Na jednom nepoznatom maglovitom, ledenom putu u maglovitu daleku predjelu zemlje ostao je bez štapa i kabanice jedan zabludjeli osamljeni putnik!” (Memić ve Ibrulj, 2017: 769)

Makbule Leman’ın *Akıllandı* hikâyesi *Opametio Se* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Džemal Beg Kapetavnović tarafından çevrilen hikâye, 1904 yılında *Behar* dergisinin 17. sayısında yayımlanır:

“Kimeti beg bijaše čudnovatih nazora o ženi. Svaki put, kad bi mu ko rekao, da izabere sebi dobru, plemenitu i obrazovanu ženu. Rekao bi: Ne efendum, ne ću. Ne želim, da bude družica života moga muškara, koja čita i piše. Tada bi ona morala obući kaput i naturiti fes na glavu, pa biti gospodar a ja hanuma. To ne ću, pa kada bih do kijameta željao ostao ženskog lica. Ne svigjaju mi se žene, koje se petljaju u muške poslove.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 771)

Makbule Hanım’ın diğər bir hikâyesi olan *Pişmanlık, Pokaĵanje* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Hikâye, Ahmed Dž. Šerić tarafından 1904 yılında *Behar* dergisinin 21. sayısında yayımlanır:

“U maloj trošnoj sobici, sličnoj izbi sužnja il zanemarena nevoljnika, ležaše bolesnik, izgledom blijed ko mrtvac. Na slamnatoj postelji, gdje ležaše, činilo ti se, da mu se i same kosti previjaju. Bijaše pokriven bijelim čaršafom, iz kog je virilo njegovo blijedo lice, izmoreno dugotrajnom, teškom boljeticom. Oči mu upale u glavu, da ga je strahota pogledati.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 776)

Samipaşazade Sezai’nin *Bir Yunan Generalinin Tefekkürat ve Tahayyülatı* hikâyesi *Iluzije Grčkog Generala* olarak Boşnakçaya Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir. Hikâye 1907 yılında *Kalendar Gajret* dergisinin 2. sayısında 112- 118. sayfalarında yayımlanır:

“Dan je umirao. Bitka, koja je cijelih šest sati neprestano trajala izmdju osmanlijske i grčke vojske, primicala se kraju. Noć se s tamnog obzorja

približavala tihim koracima, kad se je grčki general spremao, da crnom tintom potpiše akt primirja, koje je imalo potrajati samo nekoliko sati među pritvoničkim vojskama. General stajaše pokraj utvrdjenih šančeva na jednoj uzvoisini, razgledajući na durbin okolne predjele. Sunce je svojim posljednjim traci cjelivalo tmaste oblačice, koji su na zapadnoj strani horizonta letjeli poput vjetrom gonjenih jedrenjača.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 780)

3. Şiir Alanında Yapılan Tercümelere

Abdülhak Hamit Tarhan'ın *Belde Yahut Divaneliklerim* adlı şiir kitabındaki “Rönesans” şiiri Boşnakçaya *U Kazalištu Renaissance* adıyla çevrilir. Şiir, Musa Ćazim Ćatić tarafından *Behar* dergisinde 1907-1908 döneminde 13. sayıda yayımlanır:

*“Zastor se diže. Pozornica sada
Prestaolja bašču, punu miris-lala.
Tuj usred cvjeća ko vila je stala
Adinga moja lijepa i mlada.*

*Niz obla prsa kao talas noći
Tlima se spušta njena kosa -vrana;
Vedro joj lice poput vedra dana
-Ah, dan i noć ti s nje zanose oči!” (Memić ve Ibrulj, 2017: 788)*

Ahmet Cevdet'in “Senin Yüzünden” şiiri *Zbog Tebe* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Şiir Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 21. sayısında yayımlanır:

*“Ljubav, koja mi u grudma se zače,
Podgaja ruže vrh usana mojih;
U srdaşcu mi plamna čežnja plače
Nad svehlím cvjećem uspomena tvojih.*

*Zlačenu nadu mladog žica svoga
Zakopah davno u dno mračne duše,
Iz koje vjetar uzdisaje puše,
Po svježem humku dragog groba tvoga
S krvavih usni raznoseć mi ruže.* (Memic ve Ibrulj, 2017: 791)

Ahmet Cevdet'in "Hürriyet" şiiri *Sloboda* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 5. sayısında yayımlanır:

*"Znanost je zbilja, koja svojim sjajem
Puteve tajne meni osvjetljava;
Razum i svijest - to su moje vodje,
A u slobodi sreća mi je prava.*

*Mračnjačkog ropstva razbijati lance
-Ah, to je želja vrelog srca moga!
Istini hrlit' poput prometeja
To je ideal duha slobodnoga!"*

Ali Canip Yöntem'in "Anafor" şiiri *Vhor* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1912-1913 döneminde *Biser* dergisinin 4. sayısında yayımlanır:

*"Urlaj, zviždi, bući, neka se kule ruše!
Zvijezde rukom čupaj, nebeske alem-krune,
Nek tvojim tragom lete. Sreda ognja i sred tmuše
Nek se vapajem smrtnim svi horizonti pune!"* (Memic ve Ibrulj, 2017: 791)

Celal Sahir Erozan'ın "Babama" şiiri, *Mome Ocu* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir 1905-1906 döneminde *Behar* dergisinin 18. sayısında yayımlanır:

*“U pustom dalekom kraju Tvoj mrtvi pepeo oče,
Zemljica skriva crna sred mračnih poljana tamo,
S paklenog tropskog svoda: grozni se vjetrovi kočē,
I viš Tvoog samotnog groba uzdišu i cvile samo.*

*Valovi beskrajnog p’jeska grle ga u l’jetu svome,
U vedrim noćima s neba mjesec se srebrni smije,
Zvezdice sitne trepte, - ko da se spomenu*

Tvoome Klanjaju - površjem zemlje trak im se čarobni lije.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 794)

Celal Sahir’in “Günahsız Güzel Kadına Dair” şiiri *O Lijepa, Nevina Ženo* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir, 1913-1915 döneminde *Biser* dergisinin 9. sayısında yayımlanır:

*“O liepa, nevina ženo, kojom se Ljepota diči!
Što mi se kroz dušu šuljaš poput šimširske sjene?
Zar ne znaš da moja duša pustoj pagodi sličī,
Što vječni mraci ljube trošne zidine njene?*

*-Ah, u toj pagodi davno kandila pogasi Vrijeme,
Pendžeri, kubeta, vrata u noć joj avetski zjaju
A po tlu idoli leže, pa sveto njima tjeme*

Pogana gamad gazi. I mrki pauci tkaju” (Memić ve Ibrulj, 2017: 794)

Şairin *İstifa* şiiri *Resignacija* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir, 1910-1911 döneminde *Behar* dergisinin 1. sayısında yayımlanır:

*“O bzorjem mi opet mrtvo sunce kruži,
Prosipljući svuda hladno svjetlo svoje;
Pod njim cvijet- sličan mrtvoj ruži*

-Na drhtavoj grani bone duše moje.

Gle raširiv' svoja zorolika krila!...

Prhnuše mi smješci sa usana sada!...

Opet zima dodje: sverazorna sila;

I s očiju mojih potok suza pada." (Memić ve Ibrulj, 2017: 795)

Cenap Şehabettin'in "Elhan-ı Şita" şiiri Boşnakçaya *Iz Zbirke Zimski Akordi* adıyla çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir, 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 15. sayısında yayımlanır:

"Ja vam volim gledat sliku

Sumornoga zimskog dana,

Kad se ravna polja bjele,

U san tihi uljuljkana.

A iznad njih gavran crni

Sivim zrakom hrlo l'jeta

I tuobnim glasom kliče

Nad pepelom pramaljeta." (Memić ve Ibrulj, 2017: 796)

Emin Bülent Serdaroğlu'nun "Bir Kadına" şiiri, *Jednoj Ženi* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir, 1909-1910 döneminde *Behar* dergisinin 8. sayısında yayımlanır:

"Zaljubljen i nestašan jedan leptir svileni,

Gle, koketno leprša iznad ruža rumeni!

Na krilima mu mirisnim, gdje grimizni dršće prah,

U zanosu sniva san pramaljeće i sevdah.

Zaljubljeni leptirak pada s cvjeta na cvjet;

Čežnja krila snaži mu, o čežnja mu daje let...

*Oj ti ženo lijepa, sliko raja zemaljskog,
Nemoj meni otkrivat' tananoga čuvstva svog!
Bezazlenog srca ti neka nikad ne dira
B'jelo nježno čeznuće ko u onog leptira"* (Memić ve Ibrulj, 2017: 798)

Halit Ziya Uşaklıgil'in "Kız" adlı mensur şiiri *Djevojčje* adıyla çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilen şiir, 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 17. sayısında yayımlanır:

"U njenim oćicama blistali su tako nježni ljubavni osmjesi, kao da im je proljeće poklonilo svoje najdivnije, najzamamnije smiješke. Nježna rumen istom proćvalih ružica talasala se na njenim jagodicama." (Memić ve Ibrulj, 2017: 799)

Uşaklıgil'in "İnsan" mensur şiiri *Čovek* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Todor Petrović tarafından çevrilen mensur şiir, 1911 yılında *Bosanska Vila'nın* 3. sayısında yayımlanır:

"Doći će vreme kada će se u njegovim staklenim očima probuditi jedan zrak nade. To je trenutak oslobođenja duše, kome se nadala. Izgled života pokriva se jednim neprozračnim oblakom, a svet uzima oblik jednoga atoma. Tada moć ropca omalovažava veličinu sveta." (Memić ve Ibrulj, 2017: 799)

Halit Ziya'nın "Hatırlıyor musun?" şiiri *Sećaş Li Se?* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Mensur şiir Todor Petrović tarafından çevrilerek 1911 yılında *Bosanska Vila'nın* 5. sayısında yayımlanır:

"Bili smo u polju. To je bilo jednog toplog dana Avgusta. Izjavila si želju da odeš do šume i da sedneš pokraj reke. Između drveća išli smo sve napred. Šetajući s tobom u ovoj šumi, zamišljao sam nas isto onako, kao pesnik pastire starog doba. Ne znam da li sam imao pravo! Mi smo voleli jedno drugo i nalazili smo se u šumi, tom pesničkom mestu naše ljubavi. Mi nismo imali svirale, ali njine ljubavne melodije naša su srca ćutke izvodila." (Memić ve Ibrulj, 2017: 800)

Uşaklıgil'in "Bir Hatıra" başlıklı mensur şiiri *Jedna Uspomena* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Mensur şiir Todor Petrovic, tarafından çevrilerek 1911 yılında *Bosanska Vila'nun* 5. sayısında yayımlanır:

"Ne znam, da li se sećaš? Jednog od toplih letnjih dana išli smo lagano, lagano putem između drveća, koje je bilo ograđeno ogradom. Išli smo jedno pored drugoga, ali se ni jedna reč među nama nije čula. Oboje smo se bojali da ne izjavimo ljubavni osećaj, prvom reči koju bi izgovorili." (Memić ve Ibrulj, 2017: 800)

İsmail Safa'nın "Aya" şiiri *Mjesecu* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Musa Ćazim Ćatić tarafından 1907 yılında *Gajret Calendar* dergisinin 87 ve 90. sayılarında yayımlanır:

*"O mjesече bl'jedi! O putnice vječni,
Po svemiru štono od iskona bludi!
Pred tvojim mi, evo, blagorodnim licem
U mladom se srcu topla pjesma budi"* (Memić ve Ibrulj, 2017: 802)

Safa'nın "Bir Dağa" şiiri *Jednoj Planini* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Şiir, Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1907 yılında *Behar* dergisinin 17. sayısında yayımlanır:

*"Planino sura, što s obzorjem plavim
Cjelivoš se smjelo!
Ljeto i zima na podnožje tvoje
Spuštaju čelo.
Nad tobom tamni oblaci se vijuju
I tjeme ti ližu,
Pod tobom morski valovi se bore
I tebi se dižu."* (Memić ve Ibrulj, 2017: 805)

Makbule Leman Hanım'ın "Solmuş Gülüme" şiiri *Mojoj Uveloj Ruži* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Şiir, Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1908-1909 döneminde *Behar* dergisinin 2. sayısında yayımlanır:

"O uvela moja ružo,
Čedni cojete miris-maja!
Čuj, kako mi srce jeca,
Puno tuže i očaja" (Memić ve Ibrulj, 2017: 806)

Mehmet Sadi Bey'in "Ses" şiiri *Zvuk Proslosti* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Şiir, Musa Ćazim Ćatić tarafından *Zeman-Bajramski Prilog*'ta, 1912 yılında 82. sayıda yayımlanır:

"U mojoj duši šumi muzika tajne noći,
Duboka, topla, sjetna i puna drhtava mraka...
Ah! ne znam, zašto noćas kroz noć mi snova kroči,
Spomen prošlosti drage ko bl'jedog mjeseca traka." (Memić ve Ibrulj, 2017: 808)

Mihri Hatun Mihrunnisa'nın "Ben ve Baykuş" şiiri *Ja i cuk* adıyla Boşnakçaya Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir ve 1906-1907 döneminde *Behar* dergisinin 17. sayısında yayımlanır:

"N'jema proljetna noćca na prozoru neba plavog
Spušta zavjese tanke,
A soježi vjetrić pirka i sa svog mehkog krila
Prosiplje tople sanke." (Memić ve Ibrulj, 2017: 809)

Muallim Naci'nin "Münacaat" şiiri *Munadzat* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 16. sayısında yayımlanır:

"Bože silni, Bože dobri,
Stvoritelju svega svjeta!
O jedinstvu Tvom svjedoči
Bezbroj sunca i planeta." (Memić ve Ibrulj, 2017: 811)

Nigar Hanım'ın "Üç Şiir" adlı şiiri *Tri Pjesme* adıyla Boşnakçaya çevrilir. Şiir, Musa Ćazim Ćatić tarafından 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 7. sayısında yayımlanır.

Ömer Seyfettin'in "Efes" şiiri Musa Ćazim Ćatić, tarafından çevrilir. 1912 yılında *Gajret* dergisinin 5. ve 6. sayılarında yayımlanır:

"Graniti ogromni, teški i blatno mramorje, štono

Boje mu oporom rukom zbrisaše stoljeća davna

Stupovi... kopije gorde... sve skriva prašina tavna...

Prisutnost svesilne smrti ja ovdje osjećam bono." (Memić ve Ibrulj, 2017: 816)

Recaizade Mahmut Ekrem'in "Şiir" adlı şiiri *Pjesma* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek 1907-1908 döneminde *Behar* dergisinin 20. sayısında yayımlanır:

"O ti, kojem u srdašcu gori iskra

Božjeg žara! Baci jedan pogled samo po nizini i visini:

Sve što tvoje oko vidi, to je pjesma puna čara.

Zvonki glasi, sjetni zvuci i šum vjetra na planini,

Na obzorju čista zvezda i djevojče u dolini

I zlaćeno krupno klasje, što se njiše po ravnini.

Ah to sve je pjesma mila,

Ljepoti je pala s krila!" (Memić ve Ibrulj, 2017: 817)

Recaizade Mahmut Ekrem'in "Nejad Ekrem" şiiri de *Nidzadi Ekrem* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir ve 1909-19010 döneminde *Behar* dergisinin 16. sayısında yayımlanır.

Süleyman Nazif'in "Zihin ve Vahiy" şiiri *MI Objava* adıyla Boşnakçaya Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir ve 1911 yılında *Gajret* dergisinin 18. sayısında yayımlanır:

"Duboka vječita ponoć. Pokrito tminom sve je,

Svemirom širokim svuda magle se natisle guste

Ko apsolutne ideje

-I nigdje tračka, da bi obasj'o prostore puste.

Tišina strašna, štono sumnju u život budi,

Slegla se na sve kraje

-I u tom beskrajnom mraku cijelo ljudstvo bludi,

Tek iskra vjere svete u duši njegovoj sjaje.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 822)

Tevfik Fikret'in "Buda" şiiri *Budha* adıyla 1907-1908 döneminde Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilerek *Behar* dergisinin 6. sayısında yayımlanır:

“Velikom svom idealu u žaru ljubavi svete

On je hrlio, a oči vazda mu uprte b'jahu

U tajne nebesa. On je put svoje hrlio mete

U prkos svih običaja, a ljudi sl'jepcem ga zvahu.” (Memić ve Ibrulj, 2017: 825)

Tevfik Fikret'in "Balıkçılar" şiiri *Ribari* adıyla Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilir ve 1903-1904 döneminde *Behar* dergisinin 4. sayısında yayımlanır:

“Spremna su im gola prsa, da se bore s burnim vali

-Sve im blago na tom sv'jetu: lako veslo, čamac mali,

Mali čamac i u srcu čvrsta volja kao kamen,

Gle im lica, sunčani ga opalio vrela plamen!

Brkovi im progrušani. AI sve rade čvršće, čvršće,

A na svakoj vlasi mreže otrovna im kaplja dršće.

Ah, pitaj ih: za što snose tolki teret od života,

Kako im je kad im biće u vrtlogu tom se mota?” (Memić ve Ibrulj, 2017: 825)

4. Tiyatro Alanında Yapılan Tercümeleler

Gazetelerde tiyatro eserleri de tercüme edilmiş ve tanıtılmıştır. Özellikle Abdülhak Hamit Tarhan'ın birçok tiyatro eserinin çevrildiğini görmekteyiz. Tarhan'ın *Tarik Yahut Endülüs Fethi*, Salih Bakamović tarafından çevrilerek *Biser* dergisinde 1913 ve 1914 yılında 5-24 sayıları arasında yayımlanır. Çevirinin başında "Drama u šest činova i četeri dodatka" (altı perde, dört ek drama) ibaresi yer alır. Daha sonra Bakamović, Tarhan hakkında bilgi verir. Tarhan'ın eserini yetersiz bir çeviriyle Boşnakçaya çevirmeye cüret ettiğini, Osmanlı edebiyatının en büyük şairi olduğunu, onun hayatı, şiirleri ve söz konusu dönemdeki Türk edebiyatı hakkında kısa bir bilgi vereceğini ifade eder:

"Francuski pisac Fazie u svojoj »Antologie de l' Amour Tur« o njemu svoj sud izražava ovim riječima: »Buduće generacije osmanlijske ne će govoriti, da je Abdul-Hak Hamid živio za vrijeme vladavine sultana Abdul-Hamida nego da je sultan Hamid živio u vijeku Abdul-Hak Hamidovu." (Memić ve Ibrulj, 2017: 851)

Bakamović, "Antologie de l' Amour Tur" eserinde, gelecek nesillerin Tarhan'ın II. Abdülhamit döneminde yaşadığını değil, II. Abdülhamit'in Abdülhamit Tarhan döneminde yaşadığını söyleyeceklerini aktarır:

"I zaista je tih riječi dostojan ovaj veliki umjetnik, jer najveličanstvenijom energijom i snagom svog duha on je preporodio osmanlijsku lijepu knjigu, da se ona danas može mjeriti s mnogim literaturama zapadnih civilizovanih naroda." (Memić ve Ibrulj, 2017: 851)

Gerçekten de bu büyük sanatçının her söze layık olduğunu ve muhteşem enerjisiyle Batı uygar milletlerinin edebiyatlarıyla karşılaştırılabilecek olan Osmanlı edebiyatını dirilttiğini belirtir. Oryantalist Chipick de Türkiye'deki hızlı edebî evrimin sebebinin Tarhan olduğunu belirtir. Bakamović, şairin hayatı ve ailesi hakkında bilgi verir. Onun 1854 yılında İstanbul'da doğduğunu, çok aristokrat bir aileye mensubiyetinin yanı sıra babasının Tahran büyükelçiliği yapan Hayrullah Efendi olduğunu,

yine dedesinin de II. Mehmet'in sarayının mensupları arasında bulunduğunu belirtir. Daha sonra şarin iş hayatı hakkında da ayrıntılı bilgi verir. Bakamović, Tarhan'ın eserlerinin kısa bir tahlilini yaptıktan sonra Tarhan'ı ve onun Tanzimatçılar arasındaki yerini anlatır. Hatta Namık Kemal'in onun hakkındaki görüşlerine yer verir. *"Za njega je sami Kemal jednom prilikom rekao: - Ako ima iko pravo, da se zove obnoviteljem naše knjige, to je Šinasija ili ti. Ja sam pak među vamacra, koja vas spaja. I zaista Kemal je ovim riječima istinu rekao, a i o sebi je dobar sud dao."* (Memić, Ibrulj, 2017: 851) Kemal'in edebiyatımızın yenileyicisinin Şinasi ve Tarhan olduğunu belirttiğini söyler.

Manzum-nesir olan eserin bazı manzum kısımları Musa Ćazim Ćatić tarafından çevrilmiştir. Örneğin ikinci perdenin başındaki şiir, Ćatić tarafından çevrilmiştir:

"Svuda tmina, tek kut ovaj pun je sjaja, pun je milja!

Jel' to raka, il je zapad, toplo sunce gje počiva.

Il' je dušek, gdje no dilber vjekoviti sanak snivoa?

Ah, to nije pusta varka, ta ovo je prava zbilja.

Gle, od ove razvaline gjnlistanje sad postao

-Da li sa neba an zemlju je tojutarnji oblak pao?" (Memić ve Ibrulj, 2017:

884)

Tiyatro eserleri çevrilen diğer bir Türk yazarı Namık Kemal'dir. Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* eseri Domovina (Boj na Silistri) olarak Boşnakçaya çevrilir. Ahmed Naim ve Muhamed Behlilović tarafından 1902 yılında çevrilerek *Behar* dergisinin 1-9 sayılarında yayımlanır. Ancak çevirmen eseri çevirirken orijinaline sadık kalmamış, eklemeler ve çıkarmalar yapmıştır.

Reşat Nuri Güntekin'in eseri *Babür Şah'ın Seccadesi* de Babur Şahova Sedžada ismiyle Boşnakçaya çevrilir. Fehim Spaho tarafından çevrilen eser

Novi Behar dergisinde 1936-1937 döneminde 12-14. sayılar arasında yayımlanır.

Sonuç

Tercüme toplumsal değişimin en önemli aracı, bir kültürü etkilemenin en önemli yoludur. Tercümenin aslında kültürel araştırmaların birinci basamağı olarak da düşünülmesi gerekir. Bir eser başka bir dile çevrilirken merkez metindeki kültürel unsurlar erek esere transfer olur, transfer olduğu milletin düşünce dünyasını değiştirir.

Ortak bir tarihe sahip olan Osmanlı ile Balkanlarda tercüme yoluyla etkileşim olmuş, özellikle Türk edebiyatından Boşnak edebiyatına yapılan tercüme yoluyla İstanbul'daki kültür Balkanlara transfer olmuştur. Avusturya-Macaristan döneminde özellikle ön plana çıkan basındaki faaliyetler tercümenin de etkililiğini artırmıştır. *Behar, Biser, Gajret, Bosanka Vila* gibi birçok dergi ve gazetede Türk romanı, hikâyesi, şiiri ve tiyatrosunun örneklerini görmekteyiz. Türkçe öğrenen Boşnak aydınları, Bosna topraklarının Osmanlıdan ayrılmasının ardından da aradaki bağı devam ettirmiş, kültür ve düşünce transferi görevine devam etmişlerdir.

Özellikle Tanzimat ve Servet-i Fünûn döneminde yapılan tercüme, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinde de devam etmiştir. Batı edebiyatındaki yenilikleri, Türk edebiyatından takip etmeyi seçen bazı Boşnak aydınları, aynı zamanda Türk yazar ve şairlerinin etkisinde kalmışlar, onları örnek almışlardır. İncelememizden anlaşıldığı üzere çok farklı tarzlara sahip Türk sanatçıların eserleri çevrilmiş, bu eserler okurlar tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır.

Kaynakça

BAYRAM, Sibel (2016), "Bosna-Hersek'te Türkçe Basın: Tarik", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (45), 58-61.

Bosna-Hersek Süreli Yayınlarında Türk Edebiyatı (1895-1942) (2017), Azra Ibrulj, Eldina Memić (Ed.), Saraybosna: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.

DAŞCIOĞLU, Yılmaz (2006), "Balkanlarda Yeni Türk Edebiyatı Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4 (7), 429-477.

GÖKTÜRK, Akşit (1994), *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KABUKÇİK, Sevinç (2013), *Çevirinin Toplumsal Boyutunun Çeviri Kuramı ve Çevirmen Pratiğine Yön Verici Etkisi: Çeviriye Toplumsal Bakış ve Çeviri Sosyolojisi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sakarya.

KAYA, Fahri (1997), *Boşnak Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.